

Верховний
Суд

Дитина – свідок = потерпіла від домашнього насильства

доповідь судді КЦС ВС
Ольги Ступак

м. Черкаси, 2 червня 2023 року

Питання:

1. Дитина – потерпіла від домашнього насильства.
2. Обмежувальний припис, застосований в порядку ЦПК.
3. Відшкодування шкоди дитині.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII

У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні (стаття 1):

2) дитина, яка постраждала від домашнього насильства (далі - постраждала дитина), - особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства;

3) домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь;

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII

У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

4) економічне насильство - форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру;

14) психологічне насильство - форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи;

15) сексуальне насильство - форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, **або в присутності дитини**, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини **або в її присутності**.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII

Стаття 26 Закону № 2229-VIII

Право вернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника мають:

1) постраждала особа або її представник;

2) у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини - батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування.

Постанова Верховного Суду від 22 лютого 2023 року у справі № 531/352/22

Реалізація обмежувального припису відбувається в порядку як ЦПК України (ч. 8 ст. 26 Закону), так і КПК України (ч. 10 ст. 26 Закону).

Передбачений КПК України припис є інструментом додаткового захисту постраждалого учасника кримінального провадження, кінцева мета такого провадження – не тимчасовий захід перестороги, а вирішення питання щодо відповідальності винної особи. Метою ж обмежувального припису в межах ЦПК України є саме реалізація тимчасової перестороги, тимчасового заходу захисту на підставі оцінки ризиків здійснення домашнього насильства або його повторення.

Застосування обмежувального припису в цивільному процесі не вирішує завдання кримінального процесу. Водночас, якщо такий припис не застосований у кримінальному провадженні, він може бути застосований у порядку ЦПК України як тимчасовий захід, який виконує захисну та запобіжну функції. Доказування в обох випадках має відбуватися відповідно до вимог профільного процесуального кодексу.

Отже, обмежувальний припис на підставі ЦПК України та на підставі КПК України може застосовуватись окремо і самостійно, однак не паралельно. Якщо обмежувальний припис застосовується в межах цивільного процесу, то суд, виходячи з принципу розумності, має оцінити лише підстави для висновку про наявність домашнього насильства, ризику його продовження чи повторного вчинення.

Постанова Верховного Суду від 22 лютого 2023 року у справі № 531/352/22
(продовження)

Тому обставини, встановлені в межах цивільного процесу, та сам факт застосування обмежувального припису згідно із процедурою ЦПК України не можуть мати вирішального значення для відповідного кримінального провадження.

Разом з тим обставини, встановлені в кримінальному провадженні, які мають значення для вирішення питання про застосування обмежувального припису в цивільному процесі, якщо це питання не вирішене в межах кримінального процесу, можуть бути враховані цивільним судом.

КПК

ЦПК

Постанова Верховного Суду від 05 вересня 2019 року у справі № 756/3859/19
(тривалий конфлікт – не є підставою для видачі обмежувального припису)

Обмежувальний припис, передбачений Законом, за своєю суттю не є заходом покарання особи (на відміну від норм кримінального законодавства), а є тимчасовим заходом, який виконує захисну та запобіжну функцію і направлений на попередження вчинення насильства та забезпечення першочергової безпеки осіб, з огляду на наявність ризиків, передбачених цим законом, до вирішення питання про кваліфікацію дій кривдника та прийняття стосовно нього рішення у відповідних адміністративних або кримінальних провадженнях.

Виходячи з аналізу зазначених норм закону, а також встановивши, що докази, надані заявником в обґрунтування заявлених вимог, не вказують безумовно на вчинення ОСОБА_2 навмисного домашнього насильства, не визначають ризиків продовження чи повторного вчинення домашнього насильства та чинників і умов, які створюють або можуть створювати небезпеку для цієї особи, що є необхідною умовою для застосування судом до відповідної особи спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству, які визначені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а свідчать лише про наявність тривалого конфлікту між сторонами, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про відмову в задоволенні заяви про видачу обмежувального припису.

Постанови Верховного Суду від 14 січня 2019 року у справі № 539/132/18
(відмовлено у видачі обмежувального припису)

Матеріали справи не містять належних та допустимих доказів вчинення домашнього насильства заінтересованою особою. У цьому випадку заявником фактично спорюються дії матері дитини про вчинення нею перешкод у спілкуванні з дитиною, що не є підставою для застосування обмежувального припису.

Постанови Верховного Суду від 30 травня 2019 року у справі № 159/5880/18
(відмовлено у видачі обмежувального припису)

Відмова кривдника від соціального супроводу дітей, ненадання добровільно матеріальної допомоги на утримання дочки, яка продовжувала навчання до досягнення нею 23 років, та невідповідальне ставлення до своїх вчинків та наслідків, у тому числі до виховання дітей, не є підставами, за яких може бути видано обмежувальний припис

Постанова Верховного Суду від 12 січня 2022 року у справі № 752/9731/21
(задоволено заяву про видачу обмежувального припису)

У цій справі батько протягом 2019 – 2021 року неодноразово притягувався до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства (частина перша статті 173-2 КУпАП та частина друга статті 173-2 КУпАП), що стало підставою для застосування положень Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Постанова Верховного Суду від 19 травня 2023 року у справі № 607/14637/22
(задоволено заяву про видачу обмежувального припису)

Постанова Верховного Суду від 06 березня 2023 року у справі № 711/3693/22
(задоволено заяву про видачу обмежувального припису)

Постанови Верховного Суду від 14 січня 2019 року у справі № 539/132/18 (доказ – переписка у месенджері)

Суд правильно встановив, що зміст конкретних фраз, лексики та характеру використання мовних засобів, які ОСОБА_2 застосовував у переписці з колишньою дружиною та малолітнім сином, слід кваліфікувати як домашнє насильство у формі психологічного насильства, що небезпідставно викликає у заявниці побоювання за свою безпеку та безпеку своїх рідних і завдає шкоди насамперед психічному здоров'ю малолітнього сина сторін.

Суд обґрунтовано заборонив ОСОБА_2 вести листування, телефонні переговори та у будь-який спосіб спілкуватись або контактувати через інші засоби зв'язку із заявницею та постраждалою дитиною ОСОБА_3 особисто і через третіх осіб.

Постанова Верховного Суду від 30 липня 2020 року у справі № 172/888/18
(відшкодування моральної шкоди дитині з одного з батьків)

Аналіз ст. 8 СК України та ч. 1 ст. 9 ЦК України дозволяє зробити висновок, що положення ЦК України можуть субсидіарно застосовуватися для регулювання сімейних відносин.

Компенсація моральної шкоди має відбуватися в будь-якому випадку її спричинення – право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди виникає внаслідок порушення права особи незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства.

Обмеження права учасників сімейних відносин на відшкодування моральної шкоди лише випадками, передбаченими п. 6 ч. 2 ст. 18 СК України, істотно звужує їхнє право на захист.

Постанова Верховного Суду від 30 липня 2020 року у справі № 172/888/18
(відшкодування моральної шкоди дитині з одного з батьків)
(продовження)

Усвідомлення факту, що рідна мати залишила сина та відмовилась від нього, завдає йому душевних страждань, які ще більш загострюються на фоні наявних у дитини захворювань.

Колегія суддів Верховного Суду вважає, що в цій частині факт заподіяння моральної шкоди дитині доведено, що правильно врахував апеляційний суд. Проте з урахуванням вимог розумності й справедливості Верховний Суд зменшив розмір відшкодування моральної шкоди до 20 000 грн.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!